

УДК: 796.01

DOI:10.58494/esai.24(8).2024.09

Анарбек кызы Перизат,
ОшМУ, магистрант
Акылбек уулу Жанарбек,
ОшМУ, окутуучу

ДЕНЕ ТАРБИЯ ПРОЦЕССИНДЕ БИЛИМ БЕРҮҮДӨ АДЕП - АХЛАКТЫК, ЭМГЕК ЖАНА ДЕНЕ ТАРБИЯ БИРИМДИГИНИН МИЛДЕТТЕРИН ИШКЕ АШЫРУУ

Аннотация. Инсандын ар тараптуу өнүгүүсүн камсыз кылуу дене тарбиядагы окуу-тарбия процессинин негизги максаты болуп калат. Бул максатты натыйжалуу ишке ашыруу үчүн адептүүлүктүн, эмгектин жана дене тарбиясынын биримдигин камтыган салмактуу мамиле кылуу керек. Реферат дене тарбия процессинин контекстинде бул биримдикке жетишүүгө багытталган стратегияларды жана методдорду изилдейт. Баалуулуктарды калыптандырууга, эмгек активдүүлүгүн өнүктүрүүгө жана физикалык ден соолукту колдоого комоктошучу окуу чөйрөсүн түзүүгө өзгөчө көңүл бурулат. Изилдоодо мугалимдерге жана жетекчилерге дене тарбиясынын окуу процессинде ар тараптуу билим берүүнүн милдеттерин натыйжалуу ишке ашырууга багытталган практикалык сунуштар сунушталат.

Түйүндүү сөздөр.: адеп-ахлак, эмгек тарбиясы, дене тарбия, милдет, тажрыйба, принциптер.

РЕАЛИЗАЦИЯ ЗАДАЧ ЕДИНСТВА НРАВСТВЕННОГО, ТРУДОВОГО И ФИЗИЧЕСКОГО ВОСПИТАНИЯ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ ФИЗИЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ

Аннотация. Обеспечение комплексного развития личности становится ключевой целью образовательного процесса в физической культуре. Эффективная реализация этой цели требует сбалансированного подхода, включающего в себя единство нравственного, трудового и физического воспитания. Аннотация исследует стратегии и методы, направленные на достижение этого единства в контексте образовательного процесса физической культуры. Особое внимание уделяется созданию учебной среды, способствующей формированию ценностных ориентиров, развитию трудовой деятельности и поддержке физического здоровья. Исследование предлагает практические рекомендации для педагогов и администраторов, направленные на эффективную реализацию задач комплексного воспитания в образовательном процессе физической культуры.

Ключевые слова: нравственное, трудовое воспитание, физическое воспитание, задачи, опыт, принципы.

IMPLEMENTATION OF THE TASKS OF UNITY OF MORAL, LABOR AND PHYSICAL EDUCATION IN THE EDUCATIONAL PROCESS OF PHYSICAL CULTURE

Annotation. Ensuring comprehensive personal development becomes a key goal of the educational process in physical education. Effective implementation of this goal requires a balanced approach, including the unity of moral, labor and physical education. The abstract explores strategies and methods aimed at achieving this unity in the context of the educational process of physical culture. Particular attention is paid to creating a learning environment that promotes the formation of values, the development of work activity and the support of physical health. The study offers practical recommendations for teachers and administrators aimed at the effective implementation of the tasks of comprehensive education in the educational process of physical education.

Key words: *moral, labor education, physical education, tasks, experience, principles.*

Киришүү

Теманын актуалдуулугу. Адеп-ахлак, эмгек жана дене тарбиясынын милдеттерин дене тарбия тарбиялоо процессинде ишке ашыруу темасы азыркы билим берүү тармагында бир нече себептерден улам актуалдуу бойдон калууда, ага мисал катары төмөнкүлөрдү айтсак болот:

Дене тарбия жана ден соолук: Семирүү, кыймылсыз жашоо образы жана физикалык активдүүлүктүн жетишсиздигинен улам башка оорулар менен жабыркаган балдардын жана өспүрүмдөрдүн дүйнө жүзү боюнча көбөйүшүн эске алуу менен, билим берүү мекемелеринде дене тарбия сабагынын актуалдуулугун сактоо маанилүү. Бул жаштайынан сергек жашоо образын калыптандырууга жардам берип, жалпысынан элдин саламаттыгына таасирин тийгизет.

Спорт аркылуу адеп-ахлактык тарбиялоо: Дене тарбиянын бир бөлүгү катары спорт – тартип, атаандаштарды сыйлоо, чынчылдык, кызматташуу жана туруктуулук сыяктуу адеп-ахлактык баалуулуктарды тарбиялоонун натыйжалуу куралы. Спорттук иш-чараларга катышуу жана биргелешкен иш-аракеттер оң моралдык сапаттардын калыптанышына өбөлгө түзөт.

Эмгек көндүмдөрүн калыптандыруу: Дене тарбия биргелешкен иш-аракеттер, коллективдүү иштөө жана жалпы максатка жетүү аркылуу эмгекке тарбиялоо элементтерин камтыйт. Бул студенттердин кызматташуу, лидерлик, өзүн-өзү уюштуруу жана жоопкерчилик жөндөмдөрүн өнүктүрүүгө жардам берет.

Активдүүлүктүн төмөндөшүнүн койгойу: Санариптик технологиялардын жана гаджеттердин өнүккөн доорунда көптөгөн балдар жана өспүрүмдөр убактысынын көбүн физикалык көнүгүүсүз өткөрүшөт. Бул физикалык ден соолуктун жана психикалык абалынын начарлашына алып келет. Ошондуктан мектептерде дене тарбия сабагын окутуу бул тенденция менен күрөшүү үчүн дагы да маанилүү болуп калат.

Жалпы билим берүү процессине интеграция: Дене тарбияны жалпы билим берүү программасынан бөлүп кароого болбойт. Анын окуу-тарбия процессине кошулушу физикалык, моралдык жана эмгектик аспектилерди айкалыштыруу менен инсандын дагы гармониялуу өнүгүшүнө шарт түзөт.

Ошентип, дене тарбия тарбиялоо процессинде адеп-ахлактык, эмгектик жана дене тарбиясынын милдеттерин ишке ашыруу дени сак, адептүүлүк жактан өнүккөн жана эмгекчил муунду калыптандыруу үчүн актуалдуу жана маанилүү бойдон калууда.

Дене тарбия адистерине тарбия берүү чөйрөсүнүн бардык кызматкерлери сыяктуу эле адамдык моралдын принциптерин, анын ичинде алардын жалпы адамзаттык мазмунун адамдардын жашоосунун терең өздөштүрүлгөн ченемине айландыруу, коомдук өнүгүүнүн активдүү ишмерлерин - жаңы коомду куруучуларды жана коргоочуларды тарбиялоо боюнча жооптуу милдеттер жүктөлөт [1].

Милдеттери. Бул милдеттердин комплексинде төмөнкүлөр каралат:

- жогорку адеп-ахлактын идеалдарына шайкеш келген адеп-ахлактык аң-сезимди, идеялык ынанымды жана ишмердүүлүктүн (айрыкча дене тарбия) мотивдерин калыптандыруу;

- коомдун жана дүйнөлүк коомчулуктун алдыңкы мүчөлөрүнө мүнөздүү моралдык сезимдерди тарбиялоо

- өз Мекенин сүйүү, достук, жолдоштук, коллективизм, коомдук милдет сезимдери, тынчтыкты сүйүү, гуманизм, жалпы адамзаттык тилектештик ж. б.);

- адеп-ахлактык тажрыйбаны, этикалык ченемдерди, коомдук акталган жүрүм-турум көндүмдөрүн, анын ичинде дене тарбия, спорттук этиканын конкреттүү ченемдерине карата колдонулуучу бекем адаттарды калыптандыруу.

Мазмуну жана ишке ашыруу жолдору. Дене тарбия жана спорт менен машыгууга түрткү болгон алгачкы мотивдер көбүнчө, өзгөчө балдарда жана өспүрүмдөрдө алардын

социалдык маанилүүлүгү жагынан кокусунан же анча маанилүү эмес (Курдаштар арасында өзүнүн кадыр-баркын жогорулатуу үчүн булчуң күчүн өнүктүрүүнү каалоо, жагымдуу дене формасына ээ болуу, спорттун тышкы атрибуттарына берилүү, жеке артыкчылыкка умтулуу ж.б.). Бул алгачкы мотивдер кандай багытта өнүгө тургандыгы, алар канчалык мазмундуу жана таасирдүү болоору дене тарбия, спорттук иш-аракеттердин жалпы натыйжалуулугун, анын инсанды өнүктүрүүдөгү чыныгы ролун, анын социалдык пайдалуулугун да алдын ала аныктайт. Мындан улам дене тарбия жана спорт менен машыгып баштагандарда ишмердүүлүктүн мотивдерин калыптандыруу, өзгөртүү жана багыттуу өнүктүрүү боюнча дене тарбия адисинин милдеттеринин биринчи даражадагы мааниси келип чыгат [2].

Бул мотивдердин эң маанилүүсү ар тараптуу гармоникалык өнүгүүгө, коомдук прогресстин активдүү катышуучусу катары адамдын баалуулугун аныктоочу бардык нерсеге ээ болууга жана өркүндөтүүгө болгон маныздуу умтулуу менен чагылдырылат. Бул мотивацияларда инсандын кызыкчылыктары жана тарбиялоонун социалдык муктаждыктарын билдирген жалпы максаттары органикалык түрдө бириктирилет, бул терең мазмундуу жана жогорку мазмундуу мотивациянын башкы негизи болуп саналат. Дал ушул негизде дене тарбиянын советтик системасында дене тарбия, спорт менен машыгуунун мотивдерин багыттуу калыптандыруу жана өнүктүрүү камсыз кылынат. Дене тарбия жана спорттук иштин терең коомдук жана жеке маанисин ачып берүү менен, ушуга байланыштуу алдыга коюлган максаттарга жетүү үчүн жогорку жоопкерчилик жана адеп-ахлактык милдет сезимдерин ойготуу менен, ушул эле байланышта бекем максатка умтулууну, эмгекти сүйүүнү, башка бийик адеп-ахлактуу сезимдерди жана сапаттарды тарбиялоо менен дене тарбия адиси жана дене тарбия жана спорт тармагындагы жетишкендиктердин түгөнгүс булагы болуп саналган иш менен алектенгендерде мотивациялык негизди калыптандырат [3].

Жалпы адеп-ахлак принциптери бул чөйрөдөгү жүрүм-турумду жана өз ара мамилелерди жөнгө салуучу атайын этикалык ченемдер түрүндө дене тарбия жана спорттук иш-чаралар чөйрөсүндө конкреттештирилет. Мындай нормалардын сериясы, айрыкча, спорттук этика деп аталат. Өзүнүн жалпы адамзаттык башталыштарында ал гумандуу мүнөзгө ээ, бул спортко тиешеси бар ар бир адамды адамга татыктуу жүрүм-турумга: мелдештердин белгиленген эрежелерин чынчылдык менен сактоого, спорттук атаандаштыкта асыл болууга, жеңишке жетүүнүн тыюу салынган же шектүү ыкмаларына барбоого, атаандашты урматтоого ж.б. милдеттендирүүчү талаптардан көрүнүп турат. Бирок, бул аларды калыптандыруу коомдун негизги адеп-ахлактык принциптеринен келип чыгып, аларга «алып чыкканда» туура болот. Башкача айтканда, спорттук этика нормалары, ар кандай жеке этикалык нормалар сыяктуу эле, коомдук адеп-ахлактын түпкү принциптеринен тышкары же андан да жогору турган нерсе катары каралышы мүмкүн эмес. Дене тарбиячылардын жана спортчулардын этикасы акыр аягында жалпы адамзаттык адеп-ахлак нормаларынын жогорку формаларына баш ийүүгө тийиш.

Бул талаптар дене тарбия жана спорттук иш-аракеттердин өзүнөн да ашып түшөт. Түрткү берүүчү мотивдерге жана жүрүм-турум ченемдерине айлануу идеялык ишенимдердин, адеп-ахлактык сезимдердин калыптанышынан жана инсандын жалпы багытынан улам келип чыгат. Мындан тышкары, адамдын коомдук багыт өзгөчө мааниге ээ билим берүү болуп саналат. Бул коомдук өнүгүүнүн мыйзам ченемдүүлүктөрүн түшүнүүгө жардам берет, коомдогу адамдын орду жана кесиби, жалпы элдин энергиясы топтолгон коомдук турмуштун кубулуштарынын жана актуалдуу маселелердин маңызын ачып берет, бул негизде жарандык сезимин жана коомдук милдетин калыптандырат, коомдук турмушка активдүү катышууга мобилизациялайт. Тарбиянын адеп-ахлактык, идеялык-саясий жана башка түрлөрүн бириктирүүнүн ажырагыс натыйжасы активдүү турмуштук позиция болушу керек. Ал негизинен инсандын социалдык баалуулугун аныктайт.

Проблемаларды чечүүдө комплекстүү мамиле өзгөчө зарыл. Дене тарбия адиси адамдын жана коомдун жашоосунун бардык тарабын камтыган адеп-ахлактын табияты аны айрым гана «тарбиялык иш-чаралар» менен тарбиялоого болбой тургандыгын так түшүнүшү

керек. Инсанды калыптандыруучу бардык негизги факторлордун системалуу байланышы жана турмуштук практика менен тарбиялоонун ажырагыс байланышы гана бул милдеттердин толук кандуу чечилишин камсыз кыла алат.

Аларды ишке ашыруу үчүн дене тарбия процессинде жана ага түздөн-түз байланыштуу көптөгөн жалпы педагогикалык методдор (ынаандыруу, шыктандыруу, үйрөтүү, кубаттоо, айыптоо ж.б.), Ошондой эле дене тарбия жана спорт берген инсанды калыптандырууга таасир этүүчү өзгөчө факторлор жана жолдор колдонулат [4].

Дене тарбия процессинде жүрүм-турумдун рационалдуу негиздерин калыптандырууда, билим берүүдөгүдөй эле, этикалык темалар, түшүндүрүү жана башка адеп-ахлактык агартуу, ынаандыруу жолдору боюнча маектешүүлөр маанилүү ролду ойнойт. Физикалык көнүгүүлөр менен түздөн-түз сабак учурунда бул процесстин өзгөчөлүгү (күч келүүнүн жана эс алуунун белгилүү бир режимин сактоо зарылчылыгы, токтоп калууларга жол бербөө ж.б.) сөз менен тарбиялык таасир этүүнүн өзгөчө сыйымдуу жана кыска формаларын издөөгө милдеттендирет. Бирок алар канчалык кемчиликсиз болбосун, физикалык көнүгүүлөр сабактарынын алкагында гана адеп-ахлактык агартуу маселелерин толук чечүү мүмкүн эмес. Этикалык темалар боюнча кенири маектер жана диспуттар, аларда пайда болгон этикалык кырдаалдарды так баалоо менен өткөн окуу же спорттук-машыгуу сабактарын жана мелдештерди кылдат талдоо, адеп-ахлактык агартуунун жана ынаандыруунун башка атайын формалары дене тарбия адисинин тарбиялоо ишинин системасынын ажырагыс звенолорун түзүүгө тийиш.

Дене тарбия жана спорт адеп-ахлактык түшүнүктөрдү, сезимдерди, жүрүм-турум көндүмдөрүн калыптандыруу үчүн жарактуу материал менен камсыз кылат. Дене тарбия жана өзгөчө спорт «сезимдер мектеби», «эрк мектеби», «тарбия мектеби» деп аталат. Бирок бул жерде да алар өздөрү тарбиялабай турганын унутпаш керек. Ар кандай тарбия каражаттары сыяктуу эле, дене тарбия жана спорттук иш педагогикалык багытталган жетекчиликтин шартында каалаган тарбиялык натыйжа берет. Аны камсыз кылуу менен дене тарбия адиси адеп - ахлактык үлгү аркылуу тарбиялоо, көнүгүү аркылуу-жүрүм-турумдун этикалык жактан негизделген ченемдерине көнүү жана дене тарбия, спорттук иш-аракеттердин жүрүшүндө жөнгө салынуучу этикалык мамилелердин системасы аркылуу кенири пайдаланат.

Жаркын адеп-ахлактык мисалдын, анын ичинде биздин мыкты спортсмендердин мелдештерде да, жаратман эмгекте да, мекенди коргоодо да адеп-ахлактык жана эрктүүлүк сапаттарын жогорку деңгээлде көрсөтүүсүнүн тарбиялык мааниси канчалык чоң экендиги белгилүү. Мындай мисалдар адеп-ахлактык түшүнүктөргө жана сезимдерге өзгөчө таасир этет, этикалык багыттагы тууроо зарылдыгын жаратат.

Мисал аркылуу тарбиялоо жөнүндө сөз болгондо, албетте, тарбиячынын өзүнүн жеке мисалы түшүнүлөт [5].

Дене тарбиясында болгон күчтүү этикалык нормаларды жана көнүгүү аркылуу жүрүм-турум көндүмдөрүн калыптандыруу үчүн өзгөчө чоң мүмкүнчүлүктөр бар. Сөз менен иштин, адеп-ахлактык осуяттардын жана алардын реалдуу ишке ашырылышынын ортосундагы ажырымда тарбиялоонун натыйжалуулугунун жетишсиздигинин жалпы себептеринин бири жатканы жашыруун эмес. Дене тарбия жана спорттук иш-чаралардын өзгөчөлүгү, ал сөзсүз түрдө практикалык жүрүм-турум ченемдерин туруктуу жана бекем сактоо зарылчылыгынын алдында иш кылуучуларды коет, демек, жүрүм-турумдун тиешелүү белгилерин иштеп чыгуу (дене тарбия көнүгүүлөрү менен машыгуунун белгиленген режимин жана жашоонун жалпы режимин, сабактардагы жүрүм-турум эрежелерин, оюндардын жана мелдештердин эрежелерин так сактоо ж.б.). Белгилей кетчү нерсе, үйрөнгөн нормалар жана жүрүм-турум көндүмдөрү татаал инсандар аралык мамилелердин шартында дене тарбия жана өзгөчө спорттук иш катуу текшерүү учурунда өтөт. Ошентип, спорттук мелдештердин курч, эмоционалдык жактан бай кырдаалдарында жүрүм-турум жөндөмдөрү да, алар менен байланышкан инсандык сапаттар да аныкталып, бекемдиги сыналат.

Дене тарбия жана андан да спорттук иш-аракет адамды ар түрдүү адамдар аралык байланыштар чөйрөсүнө киргизет, алар дене тарбия тажрыйбасынын топтолушуна жана спорттук чеберчиликтин өсүшүнө жараша кеңейет жана татаалдашат. Башында бул мамиле негизинен төмөнкү топторду түзгөн чакан топтордун мүчөлөрүнүн ортосунда, андан кийин-спорттук шериктештиктин жана атаандаштыктын барган сайын кеңири мамилеси, чоң спорттук жамааттардын, спортчулар менен калыстардын, спортчулар менен күйөрмандардын ортосундагы мамилелер ж. б. Мындай байланыштарды кеңейтүү жана тереңдетүү менен бирге алардын дене тарбия жана спортсмендердин адеп-ахлактык мамилелер тажрыйбасына ээ болушундагы жана инсандын жалпы социалдык калыптанышындагы ролу жогорулайт. Дене тарбия адисине ушул негизде келип чыккан этикалык мамилелерди жөнгө салуу, аларды тарбиялоо максатында колдонууга багытталган өтө татаал милдеттер жүктөлөт. Албетте, бул милдеттер байланыш чөйрөсүнүн кеңейишине жараша татаалдашат. Ийгиликтүү аларды жамаатка таянуу менен жана билим берүү ишине жооптуу бардык уюмдар менен биримдикте гана чечсе болот.

Адеп-ахлактык билим берүүнүн натыйжалуулугу акыр-аягы, анын натыйжалары реалдуу турмуштук практикада тарбияланган жүрүм-турумуна кандай таасир тийгизери менен аныкталат. Муну менен тарбиялоо процессинде коомдук активдүүлүктүн ар кандай формаларын, анын ичинде коомдук башталыштагы дене тарбия-массалык жана спорттук иштерди системалуу пайдалануунун маанилүүлүгү түшүндүрүлөт.

Эмгек билим берүү, чынында, билим берүүнүн өзүнчө бөлүгү эмес, билим берүүнүн бардык тараптарынын негизги колдонмо багыты болуп саналат. Советтик дене тарбия системасынын эмгек багыты, буга чейин көрсөтүлгөндөй, анын максаттарында, милдеттеринде, фундаменталдык принциптеринде жана программалык-ченемдик жоболорунда так көрсөтүлгөн [6].

Эмгек билим берүү жана алардын өз ара мамилелеринин негизги багыттары боюнча дене тарбия ролу, атап айтканда, төмөнкү жоболор менен мүнөздөлөт.

Кесиптик-прикладдык физикалык даярдыктын таасири, айрыкча, ушуга негизделген. Эгерде дене тарбия тандалып алынган эмгек ишмердигинде түздөн-түз колдонулуучу Моторикалык көндүмдөрдү жана көндүмдөрдү калыптандырса (мисалы, монтажчы-бийиктиктин бийиктигине чыгуу жана чыгуу көндүмдөрү, учкучтун таянычсыз абалында эркин жүрүү жана кыймылдоо жөндөмү), анда ал мындай учурда, маңызы боюнча, практикалык эмгекке тарбиялоонун формаларынын бири болуп саналат.

Ошону менен бирге дене тарбия эмгек ишмердүүлүгү үчүн кеңири мааниге ээ. Физикалык жөндөмдөрдү ар тараптуу өнүктүрүү жана ар кандай моторикалардын жана көндүмдөрдүн бай запасын түзүү менен, ал эмгектин бардык түрүндө жогорку өндүрүмдүүлүктүн шарты катары жалпы физикалык даярдыкты кепилдейт.

• Физикалык мыктылыкка карай жол - бул өзүн, өзүнүн «табиятын» өзгөртүү боюнча көп жылдык талыкпаган эмгектин жолу-ал максималдуу өзүн-өзү мобилдештирүүнү талап кылган, көбүнчө өтө оор жүктөрдү жеңүү аркылуу өтөт. Мындай ыктыярдуу күнүмдүк эмгекте эмгекке болгон мамиле жалпысынан иштелип чыгат, айрыкча дене тарбия адеп-ахлактык жана тарбиянын башка түрлөрү менен тыгыз байланышта болгондо. Мына ошондо ал эмгекчилдикти тарбиялоонун негизги факторлорунун бири болуп саналат, ал күч-кубат менен толук кандуу иштөө адатын калыптандырып, жаратман жөндөмдөрдү өнүктүрөт [7].

Мунун бардыгы эмгекти тарбиялоодо кандай мааниге ээ экени түшүнүктүү. Анткени, жыйынтыгында ал жөн эле эмгек эмес, «жалпы пайдага иштөө адаты боюнча жана жалпы пайдага эмгектин зарылдыгына ан-сезимдүү (адатка айланган) мамилеси боюнча эмгек, дени сак организмдин муктаждыгы катары эмгек».

• Азыркы учурда дене тарбия кыймылында дене тарбия топторунун конкреттүү эмгек операциялары менен байланышкан коомдук иштерге жана коомдук пайдалуу иштерге ыктыярдуу жана акысыз катышуусуна чоң орун берилген.

Муну менен бирге бир катар физикалык эмгектин түрлөрү дене тарбия процессине кошулат, анткени ал тиешелүү уюмда дене тарбия көнүгүүлөрүнө окшош эффект берет: физикалык сапаттардын өнүгүшүнө жана ден соолуктун чындалышына өбөлгө түзөт.

• Дене тарбия көнүгүүлөрү менен машыгуу процессинде эмгектик тарбиялоого ошондой эле өзүн-өзү тейлөө жана топту тейлөө боюнча практикалык милдеттерди системалуу түрдө аткаруу (сабак өтүүчү жерлерди, инвентарды даярдоо жана тазалоо, спорттук шаймандарды, экипировканы кароо ж.б.) көмөк көрсөтөт.

Дене тарбия жана эмгекке тарбиялоону органикалык жактан бириктирүүнүн белгиленген жана башка каналдары, эгерде алар идеялык башаттардан жана жүрүм-турумдун адептик принциптеринен келип чыккан терең мазмун менен толтурулса, б.а. эгерде эмгекке тартуу сырткы уюштуруу акцияларынан гана эмес, идеялык ынанымдарга жана адеп-ахлактык ченемдерге негизделген ички каалоолордон улам болсо, инсанды калыптандырууда олуттуу мааниге ээ болот. Бул дагы, адеп-ахлактык билим берүү, анын идеологиялык-саясий жана жарандык багыттагы жетектөөчү ролун билдирет [8].

Корутунду

Дене тарбия жалпы даярдыкка ээ жана эмгек ишмердүүлүгү үчүн түздөн-түз колдонмо мааниге ээ. Дене тарбиясынын эмгек үчүн мааниси баарынан мурда дене функцияларынын объективдүү биримдиги менен шартталган. «Пайдалуу эмгектин же өндүрүмдүү иштин айрым түрлөрү канчалык айырмаланса дагы, физиологиялык жактан алганда, бул адам организминин функциялары жана ар бир мындай функция, анын мазмуну кандай болбосун, адамдын мээсинин, булчуңдарынын, сезүү органдарынын калдыктары ж.б.». Дене тарбия, организмдин функционалдык мүмкүнчүлүктөрүнүн жогорулашын камсыз кылуу менен, ошону менен функционалдык окшош мүмкүнчүлүктөр талап кылынган эмгектин бардык түрлөрү үчүн жогорку эмгекке жөндөмдүүлүктүн маанилүү өбөлгөлөрүн түзөт.

Пайдаланылган адабияттар:

1. Гужаловский, А.А. Основы теории и методики физической культуры: Учеб. для техникумов физ. Культ. / Под ред. А. А. Гужаловского. - М., 1986.
2. Дмитриев, А.А. Повторный метод выполнения физических упражнений вспомогательной школы как один из способов коррекции их двигательных нарушений / А.А. Дмитриев // Физическое воспитание детей в специальной школе. - Горький: ГПИ, 1985. - С.64-69
3. Тимошина, И.Н. Принципы комплектования специальных медицинских групп в общеобразовательных учреждениях / И.Н. Тимошина, Л.А. Парфенова, И.М. Купцов, Э.А. Островский // Физическая культура: воспитание, образование, тренировка: науч. - метод. журнал. - М., 2006 - № 4. - С.23-25.
4. Матвеев, Л.П. Теоретико-методические основы формирования учебного предмета «Физическая культура» в общеобразовательной школе / Л.П. Матвеев // Дне. в форме научного доклада д-ра педагогических наук: 13.00.04. - М., 1997.
5. Холодов, Ж.К. Теория и методика физического воспитания и спорта: Учебное пособие для студентов высших учебных заведений. / Ж.К. Холодов, В. С. Кузнецов. - М.: Издательский центр «Академия», 2003.
6. Филиппова Л.Г. Проблемы трудового воспитания в современной школе // Вестник Марийского государственного университета. 2015. №3 (18). URL:<https://cyberleninka.ru/article/n/problemy-trudovogovospitaniya-v-sovremennoy-shkole> (дата обращения: 22.11.2022).
7. Кофман, Л.Б. Настольная книга учителя физической культуры / Под ред. Л.Б. Кофмана. - М., 1998
8. Лях, В.И. Физическое воспитание учащихся 5 - 7 классов: Пособие для учителя / Под ред. В.И. Ляха, Г.Б. Мейксона. - М., 1997.

